

במת קוראים

ה ש פ עו ת

תרגמתי את הסיפור „נקמת האימים” מאת ניקולאי גוגול. באותו סיפור מצוי קטע תיאורי־פיוטי, שבבתי־ספר רוסיים לומדים אותו על־פה. רציתי לבחון את הרושם שקטע זה עושה על קורא עברי ונתתי את תרגומי למקרא לבתי, שבאותם ימים עמדה לסיים את הגימנסיה. „הרי זו הברכה של ביאליק!” קראה בתי בתמיהה. וזה לשון הקטע:

„נפלא הוא הדנייפר ביום צח ובהיר עת יפפה באדוות־דרור בין יערות והרים את שפעת מימיו. לא זיע ולא איושה. מביט אתה ואינך יודע אם נע או לא נע מרחבו השגיאי; ומדמדמ אתה כי כולו יצוק הוא זכוכית ונתיב תכלת כאספקלריה המאירה, שאין קץ לארכה ואין תכלה לרחבה, דואה־מתפתל על פני תבל ירוקה. או ינעם גם לחמה לזהטת לפנות כה־זכה במרומיה, להטביל קרניה במי־זכוכית ולשקף בהם את יערות החופים במלוא זיום והדרם. ירוקי תלתלים! מצטופפים הם יחד עם פרחי השדה, נוהים אל המים, נרפנים אליהם ומשקיפים בהם, ועינם בהירת־האישון לא תשבע מראות, לא תלאה מהתענג... מחייכים הם אליו, ברכתם שולחים לו במנת־בדיהם. אך אל לב הדניפר לא ירהיבו עוז להציץ: רק השמש ורקיע התכלת יביטו בו ואין מלבדם. נדיר הוא עוף־הכנף אשר במעופו אל לב הדנייפר יגיע. רחבי־ידיים הוא הדנייפר, עוטה הוד והדר! אין נהר אשר ישווה לו במלוא תבל! נפלא הוא הדנייפר גם בליל קיץ חם עת התנומה שורה בכל — באדם, בחיה, בעוף; רק אלוהים לבדו סוקר בשגב את שמי־השמיים ובשגב הוא מנער את גלימת כהונתו. מן הגלימה ניתזים כוכבים. בוערים הכוכבים, מאירים על הארץ, וכולם כאחד נשקפים בדנייפר. את כולם טומן הדנייפר בחיקו האפל, אחד לא יימלט לבתי אם יכבה בשמיים. יער שחור, נקוד עורבים מנמנמים, והרים שסועי־גו מימים קדמונים נתלים מעליו ומנסים לכסותו ולזא רק בצלם הארוך — לשוא! אין דבר בעולם אשר יכסה את הדנייפר. כחול, כחול מהלך הוא באדוות אשדו בשעות הלילה ובשעות היום; ונגלה הוא ממרחקים ככל אשר תשור עין האדם. בעדנת־פינוקים נצמד הוא אל חופיו מצינת הלילה, וסילון כסף נזלף במימיו; מתלקח הסילון כלהבה של חרב דמשק; והוא, אפחול, שב ונדרם. גם אז נפלא הדנייפר, ואין נהר ישווה לו מלוא תבל. אך עת יכסו מפלשי עבים כחולים את עין השמיים, יער שחור יעורער עד־שורש, יחרקו האלונים והבזק ישתבר בין העננים ויאיר בבת־אחת את העולם כולו — אוראז נורא הוא הדנייפר. רועדות גבעות המים, חובטות בהרים, באנחת ברקים נרתעות לאחור, זועקות ונאנקות.”

נטלתי את „הברכה” של ביאליק וקראתי בה שורות כגון אלו:

„בבוקר, ברחוץ השמש מחלפות גאון היער וים של זוהר על תלתלי תשפוך... הברכה בשעה זו... תתעלף לה בצל מגינה רב־הפאורות, מיניקה חרש את שרשין ומימיה ישלו; כאילו שמחה היא בחלקה דומם שזכתה להיות ראי לחסין היער...”

ובליל־ירח — ברבוץ תעלומה כבדה על החורש ואור גנוז חרישי זולף בין עפאיו, התגנב ועבור על גזעיו ורקום שם בכסף ובתכלת את רקמות פלאיו — והס כל סבך והס כל אילן... ועומד לו החורש רב־מזימה, כולו טעון סוד־מלכות נאדר אחד, גדליקר וקדמון...

הבריכה בשעה זו, אם תזכה ואם לא תזכה בקרן כסף קלושה מגבוה — תתכנס לה בצל מגינה רב־הפארות, ומשנה־דממה תדום, כאילו דמי החורש והדרת סודו נכפלים שם בראי מימיה הנרדמים.

וביום הסערה — על ראש היער נצברה כבר חשרת עבים וקרב בלבכם... ופתאם — זיק! ברק־גור! היער חוור, העולם הבהב, ה־ה־ה־! התפוצץ רעם, זע היער... וירתח!... ובא מתוך הסערה קול המון היער, רחב המולה, כבד תשואות, כשאון משברים רחוקים כבדי מים... וכו' וכו'.

ביאליק נולד עשרים שנה אחרי מותו של גוגול וכדאי שחוקרי הספרות יעמדו על הדמיון והשוני שבין שני הקטעים שהובאו למעלה.

פושקין חי כמאתיים שנה אחרי שקספיר. בהשפעתו של זה כתב את הטרגדיה „בוריס גודונוב“. קריאתו של בוריס גודונוב: „הוי, מה כבד אתה, כובעו של מונזמאך!“ (כובעו של מונזמאך — פירושו הכתר המסורתי של מלכי רוסיה) הפכה פתגם ברוסית. מעין קריאת־יאוש לכל מנהיג נושא באחריות. כידוע אין זה אלא תרגום הפסוק המסיים מונולוג של הנרי הרביעי: *Uneasy lies the head that wears the crown!*

לא הייתי מעלה דברים אלה על הכתב לולא אותם מבקרים המנקרים את עיניהם של משוררינו הצעירים, על שהללו מחקים את השירה האנגלית והצרפתית, ושופכים קיתוני ריר רגשני על הזמנים הטובים „שבהם היתה ספרותנו מקורית“. כשלעצמי סבור אני כי אין בעולם ספרות מקורית באותו מובן שהמבקרים הנוס־טלגיים גורסים אותה. החיקוי הוא עצם מעצמיה של התרבות האנושית. השאלה היא רק איך הוא נעשה.

י. אורן